

ПАМ'ЯТІ РОНАЛЬДА ДВОРКІНА

14 лютого 2013 р. у Лондоні внаслідок лейкемії пішов із життя Рональд Майлс Дворкін (*Ronald Myles Dworkin*).

Він народився 11 грудня 1931 р. у м. Провіденс (Род-Айленд, США) у сім'ї емігрантів із Литви. Батьки рано розлучилися, і його матері — вчительці музики довелося самій піднімати трьох дітей. Рональд з юних літ мав покладатися тільки на себе. Він здобув середню освіту в Бостоні, і після закінчення школи завдяки цілеспрямованості й блискучим здібностям отримав стипендію на навчання в Гарвардському університеті.

Спочатку для спеціалізації він обрав сучасну літературу, брав активну участь у студентському літературно-артистичному клубі. Звідси походить його схильність до метафор на кшталт суддів Геркулеса чи Гермеса у майбутніх філософсько-правничих творах, образність мови та вишуканий літературний стиль.

Навчаючись на старших курсах він захопився філософією і під керівництвом видатного логіка В. В. О. Квайна (*Willard Van Orman Quine*) у 1953 р. став бакалавром мистецтв (BA). Вплив Квайна помітний у манері ретельної аргументації всіх нових положень, які відстоював учений у своїх працях. Того ж 1953 р. він отримав стипендію Родса (*Rhodes Scholarship*) для продовження навчання в Оксфорді (Велика Британія), де протягом наступних двох років вивчав юриспруденцію під керівництвом Р. Кроса (*Sir Rupert Cross*). Його фінальну екзаменаційну роботу, знову на ступінь BA, перевіряв Г. Харт (*Herbert Lionel Adolphus Hart*), який, попри діаметральну протилежність його власної позиції поглядам, висловленим у цій роботі, був вражений оригінальною аргументацією і виставив на кожній її сторінці відмінні оцінки.

Повернувшись до США в 1955 р., вступив до Гарвардської школи права і через два роки одержав ступінь бакалавра права (*LLB*). У 1957 р. він став клерком відомого Л. Хенда (*Learned Hand*), судді Апеляційного Суду для другого Округу (Нью-Йорк), допомагаючи в підготовці судових процесів та публічних лекцій. Філософ права у своїх працях часто згадував Хенда з глибокою вдячністю і повагою. Під час роботи клерком Р. Дворкін у 1958 р. одружився на Бетсі Росс (*Betsy Celia Ross*, померла у 2000). (До речі, саме їй присвячена книжка «Імперія права».) У цьому шлюбі народилися близнюки Ентоні та Дженіфер.

Після виходу Хенда у відставку він зайнявся практикою в престижній міжнародній юридичній фірмі *Sullivan & Cromwell* зі штаб-квартирою у Нью-Йорку. Це була цікава й високооплачувана робота, але вона вимагала постійних відряджень, і після ультиматуму Бетсі («Або шукай нову роботу, або нову дружину») вирішив перейти до викладання.

У 1962–1969 рр. він став професором права в Єльському університеті, де через деякий час очолив кафедру юриспруденції. У 1969 р. Харт вийшов у відставку з посади очільника кафедри юриспруденції Оксфордського університету і порекомендував своїм наступником Р. Дворкіна, який і займав цю посаду до 1998 р. З 1975 р. перші півроку він викладав у Оксфорді, а другі півроку — в юридичній школі Університету Нью-Йорка. Після відставки в Оксфорді і до 2008 р. Р. Дворкін одночасно був професором Лондонського університетського коледжу, після 2008 р. — професором філософського факультету Університету Нью-Йорка. Разом із Т. Нейджелом (*Thomas Nagel*) він вів колоквиум із філософії права, соціальної та політичної філософії.

На запрошення провідних університетів США і Європи учений виступав із численними проблемними лекціями. Деякі його виступи доступні в Інтернеті, наприклад, лекція в Бібліотеці Конгресу США на тему «Чи існує істина в інтерпретації? Право, література та історія» (2009) [1].

Р. Дворкін є автором сотень статей та низки книг, які викликали широкий професійний і суспільний резонанс у США та зацікавлення в усьому світі. Науковій громадськості пострадянських країн він відомий головним чином за українським [2] та російським [3] перекладами його першої книги «Серйозний погляд на права» (1977) [4], і фрагментом «Цілість права» [5] іншої відомої книжки «Імперія права» (1986) [6]. На підставі цих та ще декількох перекладених російською мовою текстів у вітчизняних філософів та теоретиків права формується уявлення про творчий доробок ученого. Утім ним написані й багато інших великих праць, присвячених різним аспектам філософії права, теорії конституціоналізму та філософії політики: «Питання принципу» (1985), «Філософські аспекти старечого недоумства» (1987), «Білль про права для Британії. Чому британці мають потребу в захисті» (1990), «Домініон життя: Аргумент за аборти, евтаназію та індивідуальну свободу» (1993), «Закон свободи. Моральне прочитання американської конституції» (1996), «Суверенна чеснота: Теорія і практика рівності» (2000), «Справедливість у мантиях» (2006), «Чи можлива тут демократія? Принципи для нових політичних дебатів» (2008), «Справедливість для їжаків» (2011), не кажучи вже про сотні статей і усних виступів на радіо і телебаченні, відеозаписів публічних лекцій в Інтернеті. Тематичний репертуар його праць дуже широкий — від проблем загального права, інтерпретації конституційних норм, соціальної рівності, громадянської дії до питань захисту права на життя, абортів, евтаназії та статусу психічно хворих, а також взаємодії права і релігії у сучасному світі.

Завдяки дослідженням його творчості й перекладам його книг багатьма європейськими, а також китайською та японською мовами, Р. Дворкіна вважають найбільш впливовим із сучасних філософів права.

Він був членом Британської Академії (*Fellow of the British Academy*) і Американської Академії Мистецтв і Наук (*the American Academy of Arts and*

Sciences). Його нагороджено багатьма преміями американських наукових товариств та міжнародними відзнаками, найважливішою з яких є премія Холберга від норвезького Університету Бергена (*Ludvig Holberg International Memorial Prize*, 2007), що для юристів стала аналогом Нобелівської премії.

Р. Дворкін відігравав вагомий роль у політичному житті (є одним із ідеологів руху так званої *affirmative action* (термін, який неможливо однозначно перекласти як просто «ствердна», або «позитивна дія» — йдеться про систему політико-правових заходів із запобігання і компенсації расової, національної, гендерної дискримінації, або недотримання прав осіб з обмеженими можливостями); ініціював протест проти призначення Р. Борка до складу Верховного Суду США в 1987 р. брав участь в організації переговорів представників Африканського Національного Конгресу з юристами і суддями ПАР на початку 1990-х, у комітетах виборців від демократів у 2000-х (*Hillary Rodham Clinton for US Senate Committee, John Kerry for President, Obama for America*), був співголовою у Закордонній філії демократичної партії, членом Ради освітнього тресту письменників і науковців (*the Council of Writers and Scholars Educational Trust*), консультував з питань прав людини у Фонді Форда (*Human Rights consultant to the Ford Foundation*). Широкий суспільний резонанс викликали його критичні оцінки ситуації з дотриманням громадянських прав у США після 11 вересня 2000 р. [7], а також видана за його редакцією збірка критичних матеріалів щодо виборів президента Буша-молодшого (2002) [8]. Протягом двох десятиліть він регулярно виступав як політичний та літературний коментатор у «Нью-Йоркському огляді книг» (*The New York Review of Books*).

Останніми роками Р. Дворкін звернувся до осмислення конфлікту між мажоритаризмом і моральними принципами в поляризованому суспільстві. У книзі «Чи можлива тут демократія?» (2006) [9] він наголошував, що політика в Америці стала поляризованою і спрощеною, як ніколи раніше. У Конгресі, ЗМІ та академічних дебатах супротивники борються один проти одного так, ніби політика — це силові спортивні змагання, що супроводжуються криками і бійками уболівальників. Наслідком є глибоко депресивна політична культура, яка погано пристосована для вирішення постійної необхідності відповідати на виклики досягнення соціальної справедливості, а також загроз міжнародного тероризму. Чи може бути реалізованою надія на позитивні зміни? Р. Дворкін вважав необхідним визначити і захистити основні принципи особистої та політичної моралі, які мають поділяти усі громадяни. Визнання таких принципів є передумовою конструктивного політичного діалогу, в якому взаємне презирство зміниться на взаємну повагу. Тільки тоді демократія буде у всій повноті реалізована в Америці і в будь-якій іншій країні.

Остання праця Р. Дворкіна «Справедливість для їжаків» [10] присвячена обґрунтуванню нової парадигми у філософії. Інтригуюча назва книги запозичена з байки давньогрецького поета Архілоха: «Лисиця знає багато речей, а їжак знає лише одну, зате найголовнішу». Такою найголовнішою річчю для філософії є істина, що розкривається у різних аспектах — як моральні вимоги або як вимоги справедливості в економіці, праві й політиці. Він наголосив, що скептицизм у всіх його формах, від античних до постмодерністських, загрожує єдності не просто категорій, а тих цінностей, що стоять за ними. Він заявив, що ми потребуємо нової рево-

люції у свідомості, метою якої має бути визнано, що існують абсолютні моральні цінності, які знаходяться в центрі людського життя, — це гідність і самоповага.

Учений до останніх днів свого життя попри захворювання на лейкемію зберігав жвавий інтерес до актуальних проблем сучасності, за декілька днів до смерті він надіслав до видавництва Гарвардського університету рукопис своєї останньої книжки «Релігія без Бога». Вона має вийти друком у другому півріччі цього року.

Р. Дворкін прожив довге і наповнене глибоким змістом життя. Він був не лише філософом права світового рівня, а й мужньою людиною, що попри випробування долі й тяжку хворобу спромоглася завершити свої масштабні задуми.

ВИКОРИСТАНІ МАТЕРІАЛИ

1. *Dworkin R. Is There Truth in Interpretation? Law, Literature and History / R. Dworkin // The Inaugural Frederic R. and Molly S. Kellogg Biennial Lecture on Jurisprudence in the Coolidge Auditorium of the Library of Congress [Електронний ресурс].* — Режим доступу : http://wn.com/Ronald_Dworkin.
2. *Дворкін Р. Серйозний погляд на права / Р. Дворкін ; пер з англ. А. Фролкін.* — К. : Основи, 2000. — 519 с.
3. *Дворкин Р. О правах всерьез / Р. Дворкин.* — М. : Рос. полит. энцикл., 2004.
4. *Dworkin R. Taking Rights Seriously / R. Dworkin.* — Cambridge (Ma): Harvard University Press, 1977. — XV. 293 p.
5. *Дворкін Р. Цілість права / Р. Дворкін // Філософія права / за ред. Дж. Фейнберга та Дж. Коулмена.* — К. : Основи, 2007. — С. 183–205.
6. *Dworkin R. Law's Empire / R. Dworkin.* — Cambridge: Harvard University Press, 1986. — XVI, 471 p.
7. *Ronald Dworkin. The Threat to Patriotism / Ronald Dworkin // The New York Review of Books, February 28, 2002 [Електронний ресурс].* — Режим доступу : <http://www.nybooks.com/articles/archives/2002/feb/28/the-threat-to-patriotism/?page=1-3>.
8. *A Badly Flawed Election: Debating Bush v. Gore, the Supreme Court, and American Democracy.* — New York : New Press, 2002. — 344 p.
9. *Dworkin R. Is Democracy Possible Here? / R. Dworkin.* — Principles for a New Political Debate. Princeton, N. J. : Princeton University Press, 2008 — xii, 177 p.
10. *Dworkin R. Justice for Hedgehogs / R. Dworkin.* — The Belknap Press of Harvard University Press : Cambridge (Massachusetts) — London (England), 2011. — Dworkin R. — Cambridge, Mass. : The Belknap Press of Harvard University Press, 2011 — xi, 506 p.

В. ТИТОВ

*доктор філософських наук, професор кафедри логіки
(Національний університет
«Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»)*

Г. КОВАЛЕНКО

*здобувач кафедри логіки
(Національний університет
«Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»)*